

B. W. Luxdorphs

Indberetning

om

nogle gamle Danske Mynters Prøvelse i Aaret 1764.

Bringer det sin Notte med sig, at man ved Smeltning undersøger gamle Mynters Lødhed, saa er Sagen derimod ikke frie fra sine visse Bankeligheder. De beste og rigeste Mynter, hvilke egentlig skulle give Foden tilkiende, ere for den største deel allerede længe siden omsmeltede, og, som Pythagoriske Siæle, have vandret meere end eet Stempel igiennem. Af de saa, som Jiden kand have sparet, findes ikkun enkelte Støkker hos en og anden Elskere af Alderdommen, og, da Archimedis Forsøg, imod visse andre Forsøgers Natur, bedre løffes i det store, end i smaat, saa var det lige saa lidet at forlange af Ejeren, at han skulle lade Prægen forderve, for at udfinde Kornet, som af Kong Hiero, at lade sin kunstige Guld-Krone omsmelte, for at oplysse om Guld-Smeddens Ærlighed. Af de ringere Slags haves vel større Forraad; men her møder den samme Fortreedelighed ved Vægtens, som hisset ved Gehaltens, Undersøgning. Den vanartige Skaarpe, som indfatter det lidet Solv, de holde, har ej kundet imodstaae Jordens fortærende Rost, hvoraf mange Støkker have mistet over halvparten af deres rætmæssige Tyngde.

Ikke desto mindre, da nogen Oplysning, i hvor liden den end maatte være, er dog altiid bedre, end slet ingen, haver jeg, da en temmelig Mængde af adskillig Slags gamle Danske Mynter ved en Hændelse vare komne til mit Eftersyn, tænkt, at jeg burde gjøre et Forsøg paa, om ogsaa denne Skat kunde udbringes til noget?

Den dertil udfordrende Hielp behøvede jeg til Løffe ikke længe at søge efter. Jeg fandt strax hos Bardiinen ved den Kongelige Banque, Belæde Mr. Müller, saa stor Artighed og Nædebonhed i dette fald, at jeg fast undsaae mig ved, som Ubekiendt, uden Indskrænkning at benytte mig deraf; helst da det er et Arbeide, som kræver Tiid og Umåge, svækker Dinene paa meere end een Maade, og ikke kand være moorsomt for den, som efter Embeds Medfør daglig dermed skal omgaaes.

Lxx

Udsal

Udsaldet af de Prøver, hvilke jeg hidindtil (thi han har lovet mig samme Velvillighed herafter) haver ham at takke for, er det, som jeg nu haver den Ære at meddeele dette høje Selskab.

No. 1. Hensføres til Waldemar I. See Bircherod p. 83. og Laverentzens Museum Tab. 25. No. 30. (a) En Konge; thi han har Zepter i den højre, og Æblet, med Korsen paa, i venstre Haand. (b) En Biskop, med høj Hue. Den højre Haand opløstet til at lyse Velsignelsen, og i den venstre en Hyrde-Stav eller Lituus.

Disse synes alle at være opkaagne: Men derimod er Prægen desto fiendeligere. De ere $9\frac{1}{2}$ -lødig. Bægten er meget ulige. Den der blev prøvet, vejede kun 224 Nichtpfenninge, eller $14\frac{7}{8}$ Eß. Hvoraf følger, at der skulle gaae $292\frac{4}{5}$ Stk. paa Mark brutto, og $501\frac{2}{3}$ Stk. paa Mark fin. Støffet skulle holde $8\frac{2}{3}$ Eß fint Sølv, og være $2\frac{1}{2}$ ß værd. Men derimod vejede 72 Stk. 4 Lod, som gjør kun 288 Stk. paa Mark brutto, og, naar jeg legger alle Omstændighederne sammen, troer jeg sikkert at kunde vurdere dem til 256 Stk. paa Mark brutto, som da gjør 438 $\frac{4}{5}$ Støkker paa Mark fin. Altsaa skulle hvert Støkke veje 256 Nichtpfenninge eller 17 Eß, holde omtrent 10 Eß fint Sølv, og være værd $2\frac{1}{2}$ ß.

No. 2. Hensføres af Bircherod p. 85. til Sverre, som regierede i Knud den 6tes Tid. (a) R inden i en Rose. (b) X med 5 halve Maaner, og ligge saa mange smaae Runddeele omkring.

Er $3\frac{2}{3}$ (maaßee $3\frac{2}{3}$) lødig. 63 Stk. vejede 4 Lod, men den prøvede 348 Nichtpf. eller $27\frac{7}{8}$ Eß. Gaaer paa Mark br. $188\frac{2}{3}$ Stk., Mark fin $828\frac{4}{11}\frac{8}{27}$ Stk. Støffet holder i fint $5\frac{1}{2}$ Eß, og er $1\frac{2}{10}$ ß værd.

No. 3. Waldemar den andens. Birch. p. 91. Mus. Tab. 27. No. 41.

a) Inden i: N^A D^O: DAN. Omkring: WALDEMAR. REX.

b) Inden i: R. Omkring: NICHOLA. EPI. alt med Munke-Bogstaver.

Er $3\frac{1}{2}$ -lødig. Vejer 342 Nichtpf. eller $22\frac{2}{12}$ Eß. Mf. br. $191\frac{19}{71}$ Stk., Mf. f. $876\frac{4}{11}\frac{9}{27}$ Stk. Holder fin 5 Eß. Værd $1\frac{1}{4}$ ß.

No. 4. Abels. Er maaßee den samme, som findes hos Bircherod p. 97. og er den første i den anden Pille, samt i Museo, Tab. 28. No. 46.

a) Et Kors, i hvis 4 Vinkler ABEL med Munke-Bogstaver.

b) En

b) En Biskops-Etæv imellem 2 smaae Kors, og en liden Ring over den.
Er $3\frac{2}{3}$ lodig. Bejer 288 R. Pf. eller $19\frac{1}{8}$ Eß. Mk. br. $227\frac{1}{2}$ stf. Mk. f. $1057\frac{1}{2}$ stf.
Holder sin $4\frac{1}{8}$ Eß. Værd $1\frac{1}{2}$ f.

No. 5. Eric Glippings. Birch. p. 105. Mus. Tab. 28. No. 51.

a) En Dolk, imellem en sexkantet Stjerne og en aftagende halv Maane.
Omkring ERICUS REX †

b) En Nøgle imellem 2 Kløverblade. Omkring: DANORUM †

Er $3\frac{3}{8}$ lodig. Bejer 296 R. Pf. eller $19\frac{3}{2}$ Eß. Mk. br. $221\frac{1}{2}$ stf. Mk. f. $910\frac{1}{2}$ stf. Holder sin $5\frac{1}{2}$ Eß. Værd $1\frac{1}{2}$ f.

No. 6. Waldemar Christophersøns. Birch. p. 115. Mus. Tab. 28. No. 58.

a) To Piller eller Romerske Cæ-Tall, adskilte ved 3 smaae Ringe. Om-
kring: WALDEMARUS.

b) Et bredt Kors, med en liden Ring i hver Vinkel. Omkring: REX
DANORUM.

Er 3 Lod $6\frac{1}{2}$ Green, eller $3\frac{1}{2}$ lodig. 60 Stf. vejede 4 Lod, altsaa Støffet
 $18\frac{2}{3}$ Eß. Mk. br. 240 stf. Mk. sin $1142\frac{1}{2}$ stf. Støffet holder kun i
sint $3\frac{1}{2}$ Eß, og fand være $\frac{1}{2}$ f. eller $\frac{1}{4}$ f. værd.

No. 7. En Mynt slagen i Lund. Mus. Tab. 25. No. 29.

a) En Dolk, imellem to halve Maaner.

b) Den hellige Laurentii Jern-Krøst.

Er $3\frac{7}{8}$ lodig. Bejer 296 R. Pf. eller $19\frac{3}{2}$ Eß. Mk. br. $221\frac{1}{2}$ stf. Mk. f. $1045\frac{1}{2}$ stf. Holder sin $4\frac{1}{2}$ Eß. Værd $1\frac{1}{2}$ f.

No. 8. En Mynt, skal være slagen i Roskilde. Mus. Tab. 25. No. 39.

a) Et dobbelt Kors, og i dets Vinkler: REX . . .

b) Et ligedannet dobbelt Kors, i hvis Vinkler fire aftagende halve
Maaner.

Er $2\frac{1}{8}$ lodig. Bejer 382 R. Pf. eller $25\frac{4}{8}$ Eß. Mk. br. $171\frac{1}{2}$ stf. Mk. f. $932\frac{1}{2}$ stf. Holder sin $4\frac{1}{2}$ Eß. Værd $1\frac{1}{2}$ f.

Da nu denne Prøve hermed er til Ende bragt, stod der vel en anden, for mig alleene, tilbage: Men jeg veed ej, om det er mig raadeligt at anstille samme, da jeg forud seer, at jeg ikke slipper saa vel fra den, som Hr. Müller fra sin.

Min Agt er at undersøge, hvad Navn man skal tillegge disse Mynter, eller, hvad de ere slagne til at gaae og gjælde for: Og jeg binder mig fornemmelig til No 3. 4. og 5., om hvis Alder ej fand røbles.

Dette fand Prøven ikke lære os: Thi, længe forend de bleve slagne, vare allerede de gylde Tiider forsvundne, da Mynten rigtig forestillede det, den blev udgivet for. Ingen Ting svarede da meere til sit Navn. Tiint Solv var i Waldemar den andens Tiid allerede kun 15-lødig. En Mynt, som holdt 12 Parter Kobber mod 4 Parter Solv, kaldtes derfor lige fuldt en Solvpenning. Af en Mark i Bægt, blev, i stæden for 192 Penninge eller en Mark i Tall, udmyntet 2, 3, ja flere Mark i Tall, og saa fremdeles.

Det er ustriidig Mynte-Ordninger, som her fand give det bedste Lys: Men, da det endog er en stor Slumpeløkke, at træffe paa saadanne Mynter, der nøje svare til deres Beskrivelse i Anordningerne, hvor meget større Mærke maae man da ikke vandre i, naar man endog maae savne disses Veiledning.

Alle disse Vanskeligheder, og den deraf flydende Frygt for at tage feil, skal dog ikke hindre mig i at fremsætte min Meening. Om ikke andet var, kunde den, maaſkee, give flere Anledning til at eftertænke Sagen nøjere, og jo flere Tiider en Ting bliver betragtet paa, jo snarere kan man vente at faae Indsigt i dens væsentlige Beskaffenhed.

Jeg fand da af alle Omstændigheder ikke rettere slutte, end at disse Mynter skal henregnes under deres Tall, som kaldtes Penninge, eller, paa de Tiiders Latin, Denarii. Men mit Bevits bliver af det Slags, som i Logica kaldes Demonstratio apogogica: Det er mig ikke saa læt at gøtgjøre, at det just er saa, som, at det ikke vel fand være anderledes. At tillegge dem en mindre Værdie, gaaer ej vel an: Thi det forholdt sig med vore Marker og vore Penninge, som med de Græfers Talenter og Oboler.

— nihil est Obolo- ve minus, majus- ve Talento.

Juret høiere, end Mark, og inter ringere, end Penge.

At sætte dem højere, gaaer maaskee end nu mindre an, i Henseende til dem, paa de Tiider umaandelige, Priis, som den fiine Mark da skulke være udbragt i.

Den Mynt, som følger næst efter Penninge, op ad at regne, er Hviide, 3 paa En Skilling. Antager man, at saadanne bleve slagne paa den Tiid, hvoraf da sølgelig 48. skulde gaae paa den raa Mark, saa bliver den fiine Mark udbragt i No. 3. til $18\frac{1}{2}$ P., i No. 4. til over 22 P., og i No. 5. til næsten 19 P. Dette er saa u hørt en Priis i det 13de Aarhundrede, at jeg tør sige, derpaa neppe skal findes Exempel.

Lader man dem derimod blive Penninge, til 192 sk. paa Marken, saa giver den fiine Mark i No. 3. ikke fuldt $4\frac{2}{3}$ P. Erindrer man sig der hos, hvad af Erkebiskop Anders Sunesens Oversættelse af den Skaanske Lov klarlig sees, og som jeg i foregaaende Afhandling nærmere haver oplyst, at, nemlig, Penninge paa den Tiid vare saa forringede, at der gik 30 af dem, i stæden for 24, paa en Ore, hvilket strax gjør, at den fiine Mark ej har kunnet udbetales af Mynten for meere, end omtrent for $3\frac{1}{2}$ P.; og man endelig sætter, at Kongen har maat købe 15 lodig Sølv for fiint Sølv, saa synes Mynte-Foden i disse Penninge temmelig vel at stemme overeens med Sølv-Priisen paa de Tiider, da den Skaanske Lov i 5te Bogs 14 Kap. siger, at der skal gaae 3 Mark i Penge paa een Mark Sølv, hvilket desuden er en Middele-Tagt, som Loven har sat, i Henseende til at Priisen paa Sølv steeg og faldt, ligesom paa andre Vahre. Men her maae jeg dog ikke fordelge en Indvending, som fandt gjøres mig i Henseende til Bægten.

Man veed, at en Penning ikke bør veje meere, end $\frac{1}{192}$ Deel af en Mark: Det er saa langt fra, at nogen Mynt plejer at svare til den Bægt, den har Navn af, at man tvertimod næsten altid finder, at 2, 3, ja flere, Mark i Tall udbringes af een Mark i Bægt. At disse Mynter ved Brug og Slid, og andre Tilfælde, i saa mangfoldige Aar, intet skulde have tabt af deres Tyngde, er fast ikke troeligt: Og, alt dette uagtet, befindes No. 3. saa overvægtig, at en Mark i Bægt ikke er tilstrækkelig til at frembringe 192 saadanne. Ja af No. 2. gaaer der endnu mindre, nemlig 188, paa den raa Mark.

Hertil fandt jeg ikke svare andet, end at det maaskee i Waldemar den andens første Regjerings-Aar har været Brug, at slaae Mynterne noget tungere, paa det at de, endog efter at de vare gangne igjennem Tiidens bidende Tand, kunde beholde deres Bægt. Man har altsaa lagt nogle Støkker paa Bægtstaaen, efter

718 Indberetning om nogle gamle Danske Mynters Prøvelse.

efter at de ere vejede, men førend Myntemesteren udleverede dem til Undersaatterne, eller til Riismanden, som havde bragt Metallen paa Mynten, for at faae myntet Penge deraf, og disse Støkker have da været et Tilgift.

Spørges der om No. 4. og 5., saa kand jeg 'ikke andet svare, end, at maafee har man da begyndt paa at gjøre Mynten ringere af Vægt, for at vinde saa meget meere til Slagfat, og at det efterhaanden saaledes uformærkt er tilgaaet, indtil det er blevet kiendeligt, at $1\frac{1}{2}$, 2, eller fleere, Marker i Tall ere myntede af een Vægt-Mark.

Saaledes skulle man da, efter denne min Gietning, for Waldemar den andens Fængsel have myntet Støkker lige efter Vægten, siønt man ved Gehøsten har vidst at rette det saaledes, at den siine Mark er udbragt til saa meget, som Nødvendigheden og Lejligheden udkrævede.

Efter hans Fængsel har man begyndt, men langsom og uformærkt, at svække Vægten, uden at forbedre Lødigheden, hvilket, som bekiendt, fra den Tiid af, har taget alt for meget Overhaand.

